

Kunstenaars in Artis rond 1900.

De portefeuille aangeboden aan dr. C. Kerbert bij zijn 25-jarig jubileum als directeur van Artis*

C. Hekker

Inleiding

In de 19e eeuw was een bezoek aan de tuin van het — vanaf 1852 Koninklijk — Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra meestal meer dan alleen het kijken naar de dieren. Er bevonden zich in Artis verschillende natuurhistorische en etnografische collecties, een uitgebreide bibliotheek en zelfs een concertzaal¹. De leden van het genootschap waren afkomstig uit de gegoede burgerij en deelden de belangstelling voor zowel natuur als cultuur. Niet alleen wandelde men in de tuin, maar men ging er ook naar muziekuvoeringen. Zo kon men er uitvoeringen bijwonen van orkesten die later hun onderdak zouden vinden in het Concertgebouw. Dat de samenhang tussen natuur en cultuur in dit 19e eeuwse Artis heel vanzelfsprekend was blijkt dan ook uit de naam van het genootschap: 'Natura Artis Magistra', ofwel 'de natuur is de leermeesteres van de kunst'. Er waren nauwe contacten tussen Artis en bijvoorbeeld de gemeentelijke universiteit en de verschillende kunstenaars- en kunstnijverheidsopleidingen; dit mede doordat de leden van het genootschap uit een relatief kleine groep van de bevolking afkomstig waren en hun verschillende functies en lidmaatschappen elkaar veelal 'overlappen'.

Artis was voor kunstenaars een prachtige bron voor inspiratie. In de feestrede van prof. B.J. Stokvis ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het genootschap in 1888 noemde hij een aantal vooraanstaande 19e-eeuwse kunstenaars die in Artis hebben gewerkt. Daarbij vermeldt Stokvis dat 'niet alleen de corypheeën, maar ook de adepten, de kweekelingen der RijksAkademie v. Beeldende Kunsten en die van de Kunst-Industrieschool er steeds met open armen en hartelijke voorkomendheid ontvangen werden'².

Een tastbare herinnering van deze band met Artis in de periode rond de eeuwwisseling is de portefeuille die in 1915 door een aantal kunstenaars aan directeur Coenraad Kerbert (1849-1927) werd aangeboden ter gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als directeur van Artis³. Deze portefeuille bevat 61 bladen: tekeningen, aquarellen, grafiek en een enkele schets in olieverf, alsook enige foto's naar beeldhouwwerken. De meeste bladen hebben Artis als onderwerp: kijkjes in de tuin, maar vooral veel afbeeldingen van dieren.

Er zijn verschillende kunstenaars vertegenwoordigd wier namen en werken ook nu nog bekend zijn: Lizzy Ansingh, Theo van Hoytema en — beiden recentelijk nog voor het

* Voor de hulp bij de totstandkoming van dit artikel wil ik de familie Kerbert, Jenny Reynaerts en Jan Teeuwisse hartelijk bedanken.

1 J. Teeuwisse, *Leven en werk van beeldhouwer-tekenaar Jaap Kaas* (Utrecht 1987) 59-77.

2 B.J. Stokvis, in: *Bijdragen tot de dierkunde*, Feestnummer (1888) 10-11.

3 De portefeuille bevindt zich in een particuliere collectie en bevat werk van: A. Allebé, M.E.G. Ansingh, N. Baak, F. Bobeldijk, J.C.H. Bodenheimer, P.T.H. Böhnecke, J.H. Coster, F. van der Does de Willebois, P. Dupont, Th. van Duyl-Schwartz, G.W. Dysselhof, J.C. van Essen, A.C. Gijswijt, A. Hesselink, N.G. Honig, Th. van Hoytema, M. Heyl, J.H. Jurrus, J. Kaas, M. Kelting, W. Klijn, A.M. Kruijff, K. van Leeuwen, A. Legras, H. Luns, L. Lutomirski, E.H. Rethaan Maccaré, H. Marcus, J. Mendes da Costa, D.A. Buño de Mesquita, H.J. Buño de Mesquita, S. Jessurun de Mesquita, A. de Miranda, M. Monnickendam, W.F.A.I. Vaarzon Morel, G. Muller, Th.W. Nieuwenhuis, J.F. Obbes, J.M. van Oort, J.H. Pels, J. Pieneman, D.H. van der Poll, B.L. Prins, ? Riphagen, W.C.G. Rueter, J. Schreve-IJzerman, G. Schwartz, C. Spoor, W. Steelink, G. Sturm, M.W. van der Valk, S.C.H. de Vries, N. van der Waay, B.W. Wierink. Twee bladen zijn niet voorzien van naam of signatuur: het betreft een olieverfschets en een foto naar een beeldhouwwerk.

voetlicht gehaald — August Allebé en Jaap Kaas, om er enkelen te noemen⁴. Er is echter ook werk van kunstenaars die inmiddels bijna of geheel vergeten zijn. In totaal geeft de portefeuille een goed beeld van Artis en zijn kunstenaars rond 1900.

Kunstenaars en Artis

Rond de eeuwwisseling kozen vele kunstenaars Artis als hun dagelijks werkterrein. Velen van hen waren leerling, of leerling geweest, van de Rijksacademie van Beeldende Kunsten of van een van de kunstnijverheids- en/of tekenscholen in Amsterdam. 'De beeldende kunstenaars zijn (dan ook) te allen tijde naar dien tuin gegaan, om er de welige schoonheid te maaien. (...) Onthutst, overweldigd zijn de meesten na de eerste ontmoeting met dien tuin, met zijn overvloed aan dierlijke kleur en vorm, stand en uitdrukking. Wanneer zij zich eerst verzadigd hebben aan alles tegelijk, gevlienderd over 't onuitputtelijk bloemenveld, worden ze stil, gaan zoeken en kiezen elk een eigen terrein, één bepaalden diervorm. Eénmaal verdiept in de aanschouwing van één diersoort, dalen ze dan weer af in een onmetelijke mogelijkheid; een wonderpaleis, soms plotseling gesloten, dan plotseling geopend; op zich zelf weer zoo wijd en weelderig als heel de fauna en de flora. (...) Een namenguirlande van Nederlandse kunstenaars siert Artis' geschiedenis'. Zo schreef Siegfried van Praag in 1926 in het eerste van een serie van drie artikelen, die hij onder de titel 'Artis in de kunst' publiceerde in *Elseviers geïllustreerd maandschrift*⁵. In deze artikelen laat hij vele kunstenaars, hun werkwijze en hun lievelingsonderwerpen de revue passeren.

Van Praag meldt ook dat onder andere Marie Kelting en Jan van Oort, beiden met werk in de portefeuille vertegenwoordigd, in Artis jarenlang de 'etiketten' hebben verzorgd⁶. Van deze bordjes — met naam, latijnse benaming, geografische verspreiding en een afbeelding van het dier — is er helaas niet één bewaard gebleven. Marie Kelting had ook een groot aandeel in de organisatie van de 'Tentoonstelling van Kunstwerken betreffende Het Dier', die in 1916 in Artis werd gehouden⁷. Hier was werk te bezichtigen van veel kunstenaars die we ook aantreffen in de portefeuille voor Kerbert.

Artis en de Rijksacademie

De kunstopleidingen in de genoemde periode in Amsterdam waren de Rijksacademie van Beeldende Kunst (RAvBK), de RijksNormaalschool voor Teekenonderwijzers en de Rijksschool voor Kunstnijverheid⁸. De meeste kunstenaars die werk hebben ingezonden voor de portefeuille hebben hun opleiding genoten aan de RAvBK. In een vergadering op de Academie in 1873 meende hoogleraar beeldhouwkunst F. Stracké dat het zijn plicht was zijn leerlingen voor de lessen in 'vergelijkende anatomie' mee te nemen naar de natuurhistorische verzamelingen van Artis⁹. In een vergadering in 1881

4 W. Loos en C. van Tuyll van Serooskerken (red.), 'Waarde Heer Allebé. Leven en werk van August Allebé (1838-1927)' (Zwolle 1988); Teeuwisse, *Jaap Kaas*.

5 S.E. van Praag, 'Artis in de kunst', *Elseviers geïllustreerd maandschrift* jrg. 72 IX (1926) 155-162; X (1926) 225-234; XI (1926) 304-310.

6 Van Praag, 'Artis', 230.

7 Idem, 229.

8 A. Martis, 'Van 'tekenschool' tot 'kunstvakschool': de Rijksoverheid en het onderwijs in de beeldende kunsten van circa 1820 tot circa 1940' in: M. van der Kamp e.a. (red.), *De Lucaskrater. Historie en analyse van en meningen over het beeldendkustonderwijs aan de kunstacademies in Nederland* (Assen 1984), 34-49.

9 Rijksarchief in Noord-Holland, archief Rijksacademie voor Beeldende Kunsten (RAvBK), nr. 1, notulen vergadering hoogleraren 30-5-1873.

stelde Stracké voor om in de tuin van de Academie aan de Stadhouderskade een gebouwtje op te richten, waar de leerlingen de dieren naar het leven konden tekenen; dieren die waarschijnlijk uit Artis werden gehaald. Door de hoge kosten werd het plan echter niet gerealiseerd¹⁰.

Dat er ook in Artis aan de Akademie werd gedacht, blijkt uit een brief van directeur G. Westerman aan — toen hoogleraar schilderkunst — Allebé, over wie hieronder meer. De Artis-directeur attendeerde de kunstschilder op de schilderachtige aanblik van een treurwilg die tijdens een storm was gesneuveld¹¹.

August Allebé (1838-1927)

De kunstenaar August Allebé heeft zeer veel bijgedragen aan de contacten tussen Artis en de kunstenaars¹². Na zijn aanstelling in 1870 als hoogleraar, volgde in 1880 zijn benoeming tot directeur van RAvBK. Deze functie zou Allebé tot 1907 uitoefenen. Hij was degene die de poorten van Artis heeft geopend voor vele jonge kunstenaars in een tijd dat Artis alleen toegankelijk was voor leden van het Genootschap. In verschillende brieven van Allebé aan de respectievelijke directeuren van het Genootschap — Westerman en Kerbert — verzoekt hij om studiekearten voor zijn leerlingen van de Academie¹³. Vaak worden in deze brieven de leerlingen met name genoemd. Uit de brieven blijkt dat er aanvankelijk door hen meestal tijdens de zomervakantie, de maand augustus, werd gewerkt. Zo schrijft Allebé op 11 juli 1902: "Wel Edel Zeer Geleerde Heer, Bij deze heb ik de eer namens de Rijks Academie van Beeldende Kunsten, — wederom tegen de zomervakantie, — ten voordeele van eenige verdienstelijke leerlingen kostelozen toegang aan te vragen tot het maken van studiën in de diergaarden van 'Natura Artis Magistra'. Mochten, — bij eventueel toestemmend antwoord, — de tijd en verdere bepalingen van het vorig jaar U nog geschikt voorkomen, namelijk op alle werkdagen van des morgens 7 tot des namiddags 5 uren, zoo houd ik dit ook voor de te begunstigen leerlingen het meest doelmatig. Ditmaal begint de vakantie iets vroeger; weshalve ik mij veroorloof de zoo gewenschte studiekearten aan te vragen als geldig van Zaterdag 26 juli tot Zaterdag 30 Augustus. Een zestiental zou voldoende zijn, terwijl ik die kaarten, waaraan ik onverhoopt geene nuttige bestemming zou weten te geven, zal terugzenden. Met verschuldigde hoogachting en erkentelijkheid heb ik de eer te zijn Uw dw. dienaar en medelid Aug. Allebé"¹⁴. Met het groeiende aantal leerlingen, groeide de vraag naar studiekearten; derhalve werd door Allebé later ook om studiekearten voor kerst- en paasvakantie gevraagd¹⁵.

Naast studiekearten verzocht Allebé in enkele brieven ook om bruiklenen, zoals dier-skeletten. Uit een artikel van A.J. Derkinderen, de opvolger van Allebé als directeur, blijkt dat de Academie gedurende 25 jaar skeletten van Artis heeft gebruikt bij het onderwijs¹⁶. Dat er een goede verstandhouding was tussen Artis en de RAvBK getuigt ook een brief van Allebé aan Kerbert, waarin hij bedankt voor het boek *'Histoire*

10 Idem, 25-1-1882.

11 Gemeentearchief Amsterdam (GAA), particulier archief Artis (PA 395), nr. 265, concept-brief Westerman 9-10-1874.

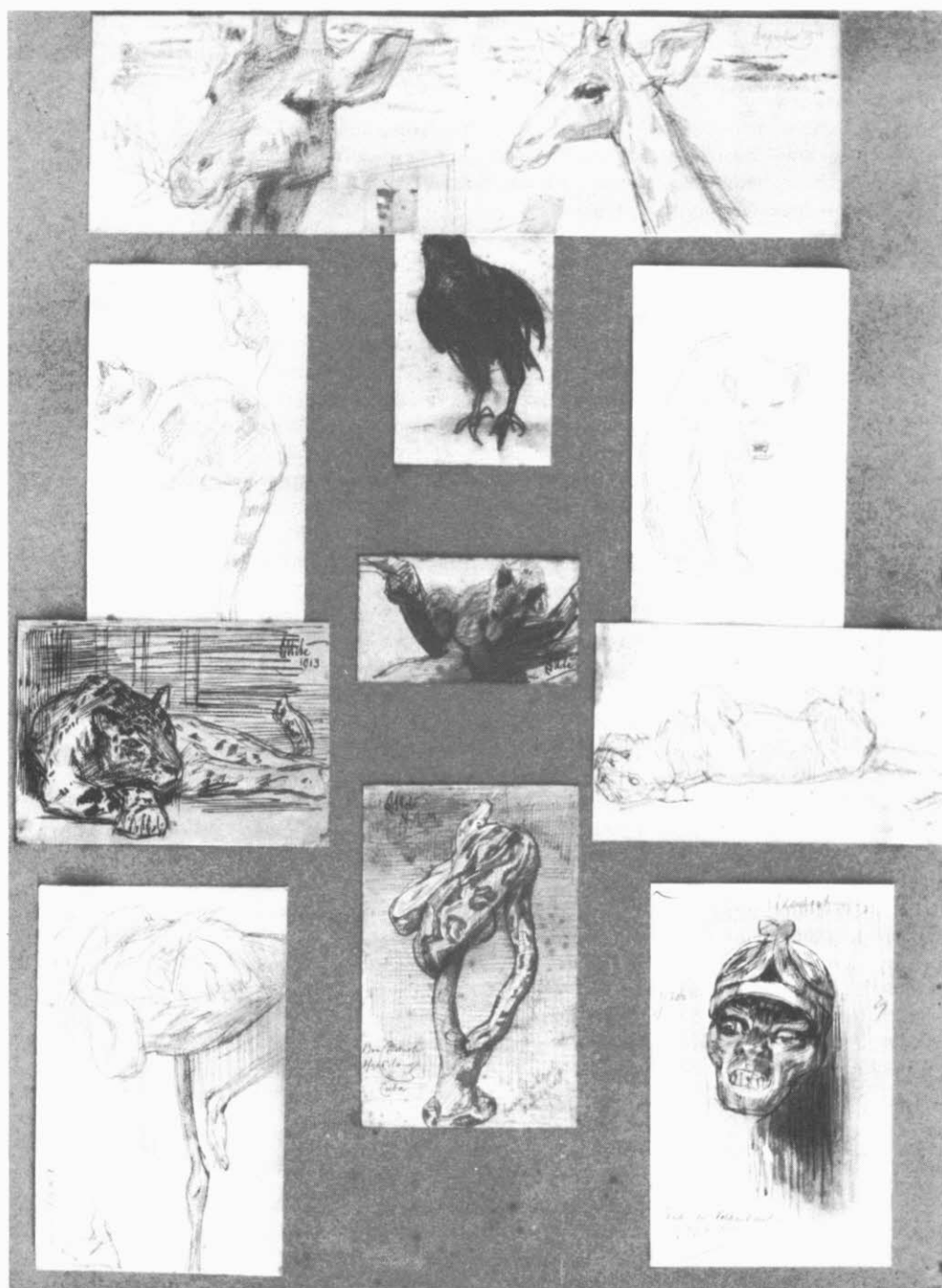
12 Loos en Van Tuyll van Serooskerken, *Allebé*.

13 GAA, PA 395, ingekomen stukken onder A, 1874-1906.

14 Idem nr. 372.

15 Idem, nr. 383.

16 A.J. Derkinderen, *De Rijks-academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Stads teekenacademie tot 1817. Koninklijke academie 1817-1870. Rijksacademie 1870-heden*. Overdruk uit het tijdschrift de XXe eeuw van 1 mei 1908 door de drukkerij der firma Joh. Enschedé en zonen te Haarlem, z.pl. z.j.

Afb. 1. A. Allebé, *Artis-tekeningen*, 2 gedat. 1913, overige niet gedat., potlood, pen en houtskool, 65 × 50 cm, part. coll., foto C. Hekker.

Naturelle de deux Elephants, etc.' dat Kerbert aan de Academie had geschonken¹⁷. Allebé stelde de gastvrijheid van het Genootschap ten opzichte van de RAvBK zeer op prijs, zo blijkt duidelijk uit zijn laatste brief, als directeur van de RAvBK, aan Kerbert: '(...) In het begin van het volgend jaar hoop ik U nog eens persoonlijk te bedanken voor al hetgeen door Uwe beschikkingen in de laatste jaren voor het onderwijs aan de Academie verricht is'¹⁸. Een zelfde toon heeft de (concept-)brief die Allebé aan Kerbert richtte ter gelegenheid van het jubileum van laatstgenoemde: '(...) wil bij Uw aanstaand verjaarsfeest ook mij beschouwen als een van de velen die oprecht erkentelijk zijn voor al wat door U verricht werd in het belang van de beoefenaars van de kunst (...)'. Opmerkelijk is tenslotte een passage over Rembrandt, waarmee nog eens onderstreept wordt hoe belangrijk Allebé de rol van Artis in verband met de kunst vond: 'Had hij (Rembrandt) Artis gekend, zo zou U hem daar dikwijls werkende hebben aangetroffen, vol vertrouwen in de spreuk *Natura Artis Magistra* (...)'¹⁹.

De portefeuille

Het eerste blad is een fraaie oorkonde in batik-techniek in warm oranje-bruine kleuren waarop vermeld staat: 'AAN Dr. C. KERBERT, / WORDT BIJ ZIJN VIJF-ENTWINTIG JARIG JUBILEUM ALS DIRECTEUR / VAN HET KON: ZOOL: GEN. NATURA. ARTIS. MAGISTRA / DOOR HEN WIER STUDIEVELD IS OF WAS DE TUIN VAN HET GENOOTSCHAP / ALS BLIJK VAN HOOGACHTING EN DANKBAARHEID / DEZE PORTEFEUIL- / LE AANGEBODEN / AMSTERDAM; DEN TWEEDEN VAN ZOMERMAAND MCMXV'.

Bovenaan dragen twee gestileerde leeuwen een zuil met daarop de tekst: 1890/K/1915. Onderaan staat het monogram van B.W. Wierink (1856-1939), de maker van dit blad. Van Wierink is ook het volgende blad, in dezelfde batik-techniek uitgevoerd. In de kleuren blauw, groen en oranje zijn hier de namen vermeld van de deelnemers, overigens niet altijd correct gespeld. De omslag van de portefeuille is met textiel bekleed, met enkele lijnen en gestileerde bloemen gedecoreerd en voorzien van het opschrift: Dr. C. Kerbert 1890/2 juni/1915. Wellicht is ook dit het ontwerp geweest van Wierink. In ieder geval van zijn hand is nog een andere bijdrage: een aquarel uit 1915, voorstellende twee leeuwen, die een goed voorbeeld is van zijn stijl. Wierink was een echte Artis-kunstenaar. Hij maakte er talloze schetsen die de basis vormden voor zijn schilderijen en aquarellen in een stijl die gekenmerkt wordt door een hoekige, welhaast strakke weergave²⁰.

Een enkele naam uit de lijst is niet met een kunstwerk vertegenwoordigd. Zo is prof. A.J. Derkinderen waarschijnlijk vermeld omdat hij in de functie van directeur van de RAvBK de portefeuille aan Kerbert heeft overhandigd. Daarentegen bevinden zich in de map ook enkele bladen van kunstenaars die niet op de oorkonde vermeld staan. Vermoedelijk hebben deze deelnemers hun werk aangeboden of ingeleverd toen Wierink de oorkonde al vervaardigd had.

Bovenaan de lijst met deelnemers prijkt naam van Allebé. Van zijn hand is een samengesteld blad met verschillende schetjes, alle in Artis getekend: één in het Museum voor Land- en Volkenkunde — toen gevestigd boven de runderstallen —, de overige in de tuin. (afb. 1) Allebé heeft niet alleen zijn leerlingen met de vorm en kleurenrijkdom van Artis vertrouwd gemaakt, ook heeft hij er zelf jarenlang gewerkt. Na zijn pensioen in 1906 heeft hij zich, op verzoek van de hoogleraar zoölogie Max Weber — die ook deel

17 GAA, PA 395, nr. 277, brief 29-12-1877.

18 Idem, nr. 383, brief 15-12-1906.

19 Brief juni 1915, part. col.

20 Van Praag, 'Artis', 160-161.

Afb. 2. M. Kelting, *Artis-affiche*, niet gedat. (1913), 92 × 69 cm, archief Artis, foto F. Nordheim.

uitmaakte van het bestuur van Artis — met zorg gewijd aan het samenstellen van vier portefeuilles voor Weber en diens echtgenote. Het betrof hier ook tekeningen gemaakt in Artis. Over het samenstellen en het geordend bijeenvoegen van de tekeningen is door Allebé met het echtpaar Weber-van Bosse uitvoerig gecorrespondeerd²¹. Helaas is de verblijfplaats van deze portefeuilles niet bekend²². Allebé's bijdrage aan de portefeuille voor Kerbert geeft een idee van een dergelijk samengesteld blad.

In tegenstelling tot het enthousiasme van Allebé over de portefeuilles voor het echtpaar Weber-van Bosse, was hij over zijn bijdrage voor het geschenk aan Kerbert minder tevreden. Uit notities in zijn zakagenda's blijkt dat hij de inzending van zijn bijdrage verschillende keren voor zich uitschuift. Op de dag dat de portefeuille wordt aangeboden schrijft Allebé zelfs: 'kinderachtige schetsjes van mij aanbieden onvermijdelijk'²³.

Marie Kelting (1886-1969) was een van de kunstenaars die door Allebé in contact is

21 Rijksprentenkabinet Amsterdam (RPKA), kostbaarheden 314 P; zie ook M.B. Lohmann-de Roever, 'August Allebé. Dierstudies uit Artis tentoongesteld, in het Amsterdams Historisch Museum, *Ons Amsterdam* jrg. 30, 10 (1978) 302-306; jrg. 30, 11 (1978) 325-329.

22 Loos en Van Tuyl van Serooskerken, *Allebé*.

23 RPKA, kostbaarheden 316b, zakagenda 1915, 15 juni.

gebracht met de tuin. Zij is leerlinge geweest aan de Kunstnijverheidsschool en heeft zeer veel in Artis getekend. Vermoedelijk is zij degene geweest die het initiatief heeft genomen voor het geschenk aan Kerbert. In de portefeuille bevindt zich van haar hand zowel een litho naar twee kakatoes, als een samengesteld blad met enkele krijt-tekeningen. Al is er geen van de bordjes bewaard gebleven die Kelting voor Artis heeft gemaakt, er is nog wel een affiche die zij voor een speciale gelegenheid heeft ontworpen: in 1913 was, als geschenk van een sultan van Sumatra, de eerste mannelijke volwassen orang-oetan in Artis gekomen. Voor deze gelegenheid maakte Marie Kelting de affiche met de tekst: 'Reuzen orang-oetan in Artis'²⁴. (afb. 2) Het dier trok veel bezoekers.

Toen Sultan — zo was het dier genoemd — in 1914 overleed, maakte de oppasser P. Böhncke (1873-1949) een reliëf naar de kop van deze orang. In de portefeuille bevinden zich twee foto's van dit beeldhouwwerk: een foto van het reliëf in een voorbereidend stadium, waarschijnlijk in klei, en een foto na de voltooiing, een geverfd gips-afgietsel. Deze kop hangt nog steeds in de middenzaal van het Apenhuis in Artis. Böhncke's levensloop was zeer nauw verbonden met Artis. Hoewel hij vanaf jonge leeftijd al beeldhouwer wilde worden, heeft hij 32 jaar als oppasser in Artis gewerkt. Gedurende die periode kon hij zich alleen in zijn vrije tijd wijden aan het beeldhouwen. Uiteindelijk heeft hij zich daar ook geheel op geworpen, al bleef Artis een belangrijke rol spelen: dieren bleven onderwerp van zijn werk²⁵.

Uit de datering van diverse bladen in de portefeuille blijkt dat niet alle speciaal voor deze gelegenheid zijn gemaakt. Van enkele bladen echter is het heel duidelijk dat ze vervaardigd zijn ter herinnering aan het jubileum. Zo is er een kleine aquarel door academie-leerling Benjamin Prins (1860-1934). (afb. 3) Het toont directeur Kerbert, in de rechterhand een bos bloemen, in de linkerhand zijn hoge hoed, temidden van een 20-tal dierentuinbewoners. Midden op de voorgrond zit een aap met de 'Feestrede'. Een ander eerbetoon aan Kerbert is bijgedragen door Lizzy Ansingh (1875-1959): een kakatoe op een boomtak met in de poot vastgehouden een lauwerkrans, voorzien van de woorden 'Leve mijn directeur'. (afb. 4)

Niet op het jubileum toegesneden zijn de bijdragen van G.W. Dysselhof (1866-1924): Een tekening van een school vissen en een (houtschool-)tekening van een kreeft. Dysselhof had gestudeerd aan de Rijksnormaalschool en de Rijksschool voor Kunstnijverheid. Hij had heel vaak dieren uit het aquarium tot onderwerp. Van Praag schrijft dat deze 'schilder van het dierlijk gestoei en van de losse, steeds wisselende groep' geheel uit het geheugen schilderde en slechts 'krabbels' ter plekke maakte als geheugensteun. Wellicht is de schets in de portefeuille daar een voorbeeld van²⁶.

Naast de vele dierstudies zijn ook enkele bladen in de portefeuille aan de tuin gewijd. Zo is er van Nico van der Waay (1855-1936) een geaquarelleerd tafereel: een helder groen gebladerde boom aan de waterkant, waarschijnlijk de pelikanenvijver, enkele vijverbewoners en in de verte op het bruggetje twee bezoekers met parasol in de volle zon. (afb. 5) Van der Waay die gestudeerd had aan de RAvBK werd er in 1891 benoemd tot hoogleraar in de schilderkunst.

Er is hier geen plaats om op alle kunstwerken dieper in te gaan of ze alle af te beelden. Dit is nog maar een greep uit de vele werken, vervaardigd door kunstenaars die stuk voor stuk het kunstenaarschap en de liefde voor de tuin gemeen hadden. Zovele bladen zijn het aanzien waard: een getekende panter door Jaap Kaas (1898-1972); een litho naar twee schuitbekreigers en een aquarel van een orang-oetan met jong, beide door

24 Teeuwisse, *Jaap Kaas*, 59, 77.

25 Van Praag, 'Artis', 308-309; Böhncke was gehuwd met Marie Kelting.

26 Idem, 158.

Afb. 3. B. Prins, *Artis-directeur C. Kerbert temidden van de dieren*, niet gedat. (1915), gem. techniek, 12 × 17 cm, part. coll., foto C. Hekker.

Theo van Hoytema (1863-1917); een grote tekening van een rij olifanten door August Legras (1864-1915). Resten nog enkele foto's naar beeldhouwwerken, die uiteraard niet in de portefeuille konden worden opgenomen: een vogel door Joseph Mendes da Costa (1863-1939); een borstbeeld van een gorilla door Abraham Hesselink (1862-1930).

Het jubileum van dr. C. Kerbert

In 1915 was Kerbert 25 jaar directeur van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap Natura Artis Magistra. Hij was op 2 juni 1890, als opvolger van de kort daarvoor overleden Westerman, directeur geworden, nadat hij vanaf 1882 conservator was geweest van het Aquarium. Zelf had hij uitdrukkelijk verzocht om deze gelegenheid onopgemerkt voorbij te laten gaan, waarschijnlijk gezien de zorgelijke tijden die het Genootschap doormaakte. Enkele jaren tevoren had het veel geld uitgegeven aan nieuwe dierenverblijven. Ondanks deze verbeteringen nam het ledental af en ook het bezoekersaantal — Artis was vanaf 1912 in de zomer voor het publiek opengesteld — viel tegen. Daarbij zorgde de eerste wereldoorlog voor een sterke stijging van de prijzen voor voedsel en kolen²⁷. Al met al zag Kerbert in 1915 weinig reden om zijn jubileum te vieren. Door zijn omgeving werd echter druk uitgeoefend en zo werd er toch aandacht besteed aan de gebeurtenis.

Op 16 juni was het zover: 's ochtends ontving de jubilaris een bloemenhulde van de Artis-oppassers²⁸. De ambtenaren van het Genootschap schonken de directeur twee

27 J.G. Nieuwendijk, '125 jaar Natura Artis Magistra', *Ons Amsterdam* jrg. 15, 4 (1963) 119-124.
28 GAA, PA 395, nr. 2656, over jubileum Kerbert.

Afb. 4. L. Ansingh, *Kakatoe met lauwerkrans voorzien van opschrift 'Lang Leve mijn Directeur'*, niet gedat. (1915), gem. techniek, 53,5 × 42 cm, part. coll., foto C. Hekker.

studieboeken en een getekende oorkonde vervaardigd door ' 's heeren Kerbert's ouden vriend' B.W. Wierink. Enkele regels uit deze oorkonde luiden: 'Geen lof, geen feest, /Gij zelf waart die 't zeide. /Voor mij geen feest; een ieder doe zijn plicht. /Gemeenschap geeft den enk'ling eerst gewicht'²⁹.

Ook het bestuur van Artis bracht een huldebetuiging: de president mr. C.H. van Tienhoven schonk een boekenkast.

29 *De Telegraaf*, 16-6-1915.

Afb. 5. N. van der Waay, *De tuin van Artis*, niet gedat., aquarel, 28,5 × 39 cm, part. coll., foto C. Hekker.

Eén uur voordat de receptie zou beginnen verzamelden zich in de 'grote restauratiezaal' een groep kunstenaars en kunstenaressen. De inhoud van de portefeuille was uitgestald. Het blijkt dat vele bezoekers in staat zijn gesteld om het geschenk aan Kerbert te bekijken³⁰. Het is heel goed mogelijk dat deze gelegenheid de oorzaak of aanleiding is geweest voor de tentoonstelling 'Het Dier in de Kunst' in 1916. Marie Kelting was in beide gevallen actief³¹.

Namens de RAvBK sprak directeur Derkinderen, die 'sympathie betuigt van Prof. Allebé' en van de 'groep artiesten wier werk gij hier vertegenwoordigd ziet. Dat zij behoefte hadden u te huldigen zal ieder begrijpen, die weet dat kunstenaars en kunstenaressen altijd bijzonder veel gevoelen voor het verzamelen der dingen. Bovendien echter heeft Artis hun zeer bijzondere genegenheid, omdat het een oneindige bron van studie voor hen is en blijft', zo meldde de Telegraaf die dag. Kerbert bracht in een bedankspeech naar voren 'dat het genootschap steeds heeft getracht zijn inrichting dienstbaar te maken niet alleen aan het natuuronderwijs, maar ook aan de kunst'³². In een andere krant staat vermeld dat prof. Derkinderen in zijn rede vertelde: '(ik heb) vanmorgen nog eens gebladerd in het dagboek van Dürer, uit den tijd toen de kunst nog niet zoo van de wetenschap gescheiden was als thans. En toch, hoe moeilijk betrekkelijk konden zij elkaar bereiken, vergeleken bij nu! Dürer, die zo verheugd was toen hij een Fischknochen was meester geworden! En nu? Nu staat een zo prachtige verzameling ten dienste der kunstenaars'³³.

30 *De Nieuwe Amsterdammer*, 3-7-1915, 6.

31 GAA, PA 395, nr. 2195.

32 *De Telegraaf*, 16-6-1915.

33 *Nieuws van de Dag*, 16-6-1915.